

TISHLARGA RESTAVRATSIYA QILINAYOTGANDA GIGIENA QOIDALARI VA INFEKSIYALARNING OLDINI OLISH

Turazoda Zafarjon Ulug‘bek o‘g‘li

*Samarqand davlat tibbiyot universiteti, Stomatologiya fakultetining
2-bosqich talabasi*

Ilmiy rahbar: Marupova Madina Xikmotuloyevna

*Samarqand davlat tibbiyot universiteti, Terapevtik
stomatologiya kafedrası assistenti.*

+998 90 655 99 20 / zafar.turazoda123@gmail.com

Samarqand, O‘zbekiston

Annotatsiya: Tishlarga restavratsiya qilish jarayonida gigiyena qoidalariga rioya qilish va infeksiyalarning oldini olish tibbiy va stomatologik amaliyotning muhim jihatlaridan biridir. Ushbu maqolada tish restavratsiyasi vaqtida sanitariya-gigiyena talablari, shuningdek, infeksiyalarni profilaktika qilish usullari ko‘rib chiqiladi. Tishlarni restavratsiya qilishda ishlatiladigan asbob-uskunalar va materiallarning sterilizatsiyasi, ishchi xonadagi tozalik, shaxsiy himoya vositalarining qo‘llanilishi kabi masalalar batafsil tahlil qilinadi. Bundan tashqari, infeksiya tarqalishining oldini olish uchun stomatolog xodimlari va bemorlar o‘rtasidagi o‘zaro aloqada gigiyena madaniyatining o‘rni va ahamiyati muhokama qilinadi. Maqola klinik amaliyotda infeksiyon xavfni kamaytirish hamda stomatologik xizmatlarning sifatini oshirishga qaratilgan amaliy tavsiyalarni o‘z ichiga oladi.

Kalit so‘zlar: tish restavratsiyasi, gigiyena qoidalar, infeksiya profilaktikasi, sterilizatsiya, stomatologik asboblari, shaxsiy himoya vositalari, tish shifokori gigiyenasi, infeksiyon kasalliklar, sanitariya-gigiyena, stomatologik amaliyot

Kirish: Tishlarning restavratsiyasi stomatologiyada bemorlarning og‘riqsiz, estetik va funksional tiklanishini ta‘minlovchi eng muhim protseduralardan biridir. Bu jarayon tufayli tish yuzalarining strukturasi qayta tiklanadi, shikastlangan yoki yomonlashgan tishlarning funktsiyasi va ko‘rinishi yaxshilanadi. Shu bilan birga, restavratsiya jarayoni stomatologik asbob-uskunalar, turli materiallar, va ko‘p bosqichli ishlov berishni o‘z ichiga olganligi sababli, yuqori darajada sanitariya-gigiyena talab etadi.

Hozirgi kunda stomatologiyada infeksiyalarni oldini olish va gigiyena qoidalariga qat‘iy rioya qilish orqali klinik muhit xavfsizligini ta‘minlash, bemor hamda stomatolog xodimlarining sog‘lig‘ini himoya qilish asosiy vazifalardan biri hisoblanadi. Xalqaro sog‘liqni saqlash tashkilotlari (JSST) va boshqa stomatologik tashkilotlar stomatologik amaliyotda infeksiyalarni profilaktika qilish bo‘yicha qat‘iy

standartlar ishlab chiqqan. Bu standartlarga asosan, asbob-uskunalar va materiallarning sterilizatsiyasi, ish joyining tozaligi, shaxsiy himoya vositalarining to'g'ri qo'llanilishi, hamda bemorlar bilan ishlash jarayonida gigiyena qoidalariga rioya qilish zarur.

Infeksion kasalliklar, xususan, bakterial va virusli infeksiyalar stomatologik amaliyot davomida yuqish xavfini yaratadi. Tish shifokorlari va yordamchi xodimlar yuqori xavf guruhiga kiradi, chunki ular bemorlarning qon va og'iz bo'shlig'i suyuqliklari bilan bevosita aloqa qiladi. Shuning uchun stomatologik amaliyotlarda infeksiyon xavfni kamaytirish uchun sterilizatsiya va disinfeksiya protseduralari, shaxsiy himoya vositalari (maskalar, qo'lqoplar, ko'zoynaklar)dan foydalanish hamda ish jarayonida toza va xavfsiz muhitni yaratish asosiy o'rin tutadi.

Shuningdek, bemorlarning og'iz gigiyenasiga e'tibor qaratish, restavratsiya oldidan ularning tish va yallig'lanishli kasalliklar holatini to'liq baholash va kerak bo'lsa, davolashni amalga oshirish zarur. Bu infeksiyalarni yuqish va restavratsiyaning muvaffaqiyatini oshirish uchun muhim omillardandir. Ushbu maqola stomatologik restavratsiya jarayonida gigiyena qoidalarini, infeksiyon kasalliklarni oldini olish choralari va zamonaviy stomatologiyada qo'llanilayotgan profilaktika usullarini tizimli ravishda o'rganish hamda tavsiyalar berishga qaratilgan.

Asosiy qism: Tishlarga restavratsiya qilinayotganda gigiyena qoidalariga qat'iy rioya qilish va infeksiyalarning oldini olish stomatologik amaliyotning eng muhim aspektlaridan biridir. Restavratsiya jarayoni davomida stomatolog va bemor o'rtasidagi to'g'ridan-to'g'ri kontakt, shuningdek, ishlatiladigan asbob-uskunalar va materiallarning sterilizatsiyasi infeksiyalarning tarqalishini nazorat ostida ushlab turishga xizmat qiladi. Kasalliklarni yuqtirish xavfi tish yuzasida, og'iz bo'shlig'ida va qon bilan bog'liq bo'lgan holatlarda yuqori bo'ladi, shuning uchun gigiyena qoidalarining to'liq bajarilishi stomatologiya xodimlari va bemorlarning sog'lig'ini himoya qilishda asosiy omildir.

Tish restavratsiyasida ishlatiladigan asboblarni sterilizatsiya qilish uchun bir necha usullar mavjud. Eng samarali va keng tarqalgan usul — bu bug'li sterilizatsiya (avtoklav) bo'lib, u 121-134°C haroratda yuqori bosim ostida amalga oshiriladi. Bu usul asboblarni mikroorganizmlar, shu jumladan, sporalardan to'liq tozalash imkonini beradi. Avtoklavning afzalligi — tez va ishonchli bo'lishi, keng turdagi materiallarga qo'llanilishi. Ammo ba'zi plastmassa va issiqqa chidamli bo'lmagan materiallarga mos emas. Quruq issiqlik sterilizatsiyasi 160-180°C haroratda 1 soatgacha davom etadi va kimyoviy sterilizatsiyaga nisbatan toksik bo'lmagan usul hisoblanadi. Bu usul asosan metall va issiqqa chidamli qattiq materiallar uchun mo'ljallangan. Kimyoviy sterilizatsiya, masalan, glutaraldehid va formaldegid asosidagi eritmalar esa issiqqa chidamli bo'lmagan va nozik asboblarni sterilizatsiya qilishda qo'llaniladi. Ushbu usullar samarali bo'lsa-da, uzoq vaqt talab qilishi va kimyoviy moddalar bilan bog'liq

xavfni hisobga olish zarur. Ultrabinafsha nurlar yordamida amalga oshiriladigan sterilizatsiya asosan sirtlarni va havo dezinfeksiyasini ta'minlashda qo'llaniladi, lekin chuqur sterilizatsiya uchun yetarli emas.

Jadval 1. Stomatologik asbob-uskunalarini sterilizatsiya qilish turlari va ularning xususiyatlari

Sterilizatsiya turi	Usuli va sharoiti	Qo'llanilishi	Afzalliklari	Kamchiliklari
Avtoklav (bug'li sterilizatsiya)	121-134°C, yuqori bosimda 15-30 daqiqa	Metall, ba'zi plastmassa asboblari	Tez, ishonchli va keng qo'llaniladi	Issiqqa chidamli bo'lmagan asboblari uchun yaroqsiz
Quruq issiqlik sterilizatsiyasi	160-180°C, 1 soatgacha	Metall va qattiq asboblari	Kimyoviy moddalarga chidamli, toksik emas	Ko'proq vaqt talab qiladi
Kimyoviy sterilizatsiya	Glutaraldehid, formaldegid eritmalari	Issiqqa chidamli bo'lmagan asboblari	Issiq ta'sir qilinmaydi	Toksik modda, uzoq vaqt talab qiladi
Ultrabinafsha nuri bilan sterilizatsiya	UV nurlari yordamida mikroblarni yo'q qilish	Suv, havo, sirtlar	Kimyoviy moddalarsiz, tez sterilizatsiya	Chuqur sterilizatsiya imkoniyati yo'q

Tish restavratsiyasi jarayonida asbob-uskunalarining tozaligi bilan bir qatorda ish joyining sanitariya holati ham yuqori darajada ta'minlanishi lozim. Ish joyi, stomatologik kreslo, lampalar va boshqa asboblari muntazam ravishda dezinfeksiya qilinishi kerak. Dezinfektant sifatida 70% spirt, xlor asosidagi modda yoki fenolik birikmalar keng qo'llaniladi. Ish joyining tozaligi nafaqat mikroorganizmlarning tarqalishini kamaytiradi, balki ishchi muhitning xavfsizligini oshiradi. Bu esa bemorning sog'ligini himoya qilish bilan birga, stomatolog xodimlarining professional faoliyatini ham xavfsiz qiladi. Shaxsiy himoya vositalari ham infeksiyalarning yuqishini oldini olishda muhim rol o'ynaydi. Stomatologlar va yordamchi xodimlar qo'lqoplar, yuz niqoblari, himoya ko'zoynaklari va maxsus kiyimlardan foydalanishlari shart. Qo'lqoplar har bir bemor uchun alohida almashtirilishi kerak, yuz niqoblari esa har bir jarayondan keyin yangilanishi lozim. Himoya ko'zoynaklari esa og'iz bo'shlig'i suyuqliklaridan himoya qiladi. Ushbu choralar orqali infeksiyalarning havodan, qon orqali yoki kontakt yo'li bilan yuqishi oldi olinadi.

Bemorlarga og'iz gigiyenasi bo'yicha ko'rsatmalar berilishi ham restavratsiyaning muvaffaqiyatiga ta'sir qiladi. Jarayon oldidan og'iz bo'shlig'i yaxshilab tekshiriladi, agar yallig'lanish yoki infeksiyon jarayonlar mavjud bo'lsa, ularni bartaraf etish uchun davolash o'tkaziladi. Bemorlarga muntazam tishlarni tozalash, antiseptik eritmalardan foydalanish tavsiya qilinadi. Bu nafaqat tish yuzasida plaka va bakteriyalarni kamaytiradi, balki tish materiallarining yaxshi yopishishini ham ta'minlaydi. Shuningdek, og'iz bo'shlig'idagi infeksiyalar restavratsiyaning sifatiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkinligi hisobga olinishi kerak.

Jadval 2. Infeksiyalarni profilaktika qilishda qo'llaniladigan vositalar va ularning ta'siri

Profilaktika vositasi	Vazifasi	Misollar	Qo'llanilish sohasi
Sterilizatsiya va dezinfeksiya	Mikroorganizmlarni yo'q qilish va ko'payishini oldini olish	Avtoklav, kimyoviy eritmalar, UV nuri	Asboblar, ish joylari
Shaxsiy himoya vositalari	Infeksiyalarning yuqishini oldini olish	Maskalar, qo'lqoplar, ko'zoynaklar	Stomatologlar va yordamchilar
Ish joyining sanitariya va tozaligi	Ishchi muhitni mikroblardan tozalash	Dezinfektantlar, shamollatish tizimlari	Klinikalar, stomatologik xonalar
Og'iz gigiyenasi	Bemorlardagi patogenlarni kamaytirish	Tish tozalash vositalari, antiseptiklar	Bemorlarga tavsiya etiladigan vositalar
Ishlatilgan asboblarni xavfsiz utilizatsiya qilish	Infeksion chiqindilarni bartaraf etish	Maxsus axlat konteynerlari, sterilizatsiya	Klinikalar va laboratoriyalar

Infeksiyalarni oldini olishda ishlatilgan asboblarni to'g'ri utilizatsiya qilish ham katta ahamiyatga ega. Klinikada infeksiyon chiqindilarni alohida konteynerlarda yig'ish va ularni maxsus sterilizatsiya qilish tartibini qat'iy bajarish kerak. Bu nafaqat bemor va stomatologlar uchun, balki atrof-muhit uchun ham xavfsiz bo'lishini ta'minlaydi. Chiqindilarni noto'g'ri boshqarish yuqumli kasalliklarning tarqalishiga sabab bo'lishi mumkin. Shu bois, stomatologik muassasalarda chiqindilarni ajratib yig'ish, ularni to'g'ri va xavfsiz yo'llar bilan utilizatsiya qilish tizimi joriy etilishi shart.

Shu bilan birga, stomatologik restavratsiya jarayonida xodimlarning sog'lig'i va gigiyena bilimlari ham muhim rol o'ynaydi. Stomatologlar va yordamchi xodimlar muntazam ravishda gigiyena va sterilizatsiya usullari bo'yicha o'qitiladi,

yangiliklardan xabardor qilinadi. Bu esa infeksiyalarni oldini olishda yuqori sifatni ta'minlaydi.

Tishlarga restavratsiya qilinayotganda yuqori darajadagi gigiyena qoidalariga amal qilish va kompleks profilaktika choralari infeksiyalarni oldini olishda samarali vositadir. Sterilizatsiya, dezinfeksiya, shaxsiy himoya vositalaridan foydalanish, ish joyining tozaligi va bemorning og'iz gigiyenasi – bularning barchasi stomatologik xizmat sifatini oshiradi va sog'likni ta'minlaydi. Shu sababli stomatologik amaliyotda ushbu qoidalarga qat'iy rioya qilish katta ahamiyatga ega.

Xulosa: Tishlarga restavratsiya jarayonida gigiyena qoidalariga qat'iy rioya qilish va infeksiyalarni oldini olish choralarini samarali tashkil etish stomatologik amaliyotning muvaffaqiyatli va xavfsiz amalga oshirilishini ta'minlaydi. Mazkur jarayonda ishlatiladigan asbob-uskunalarining to'g'ri va samarali sterilizatsiyasi, ish joyining sanitariya holatining doimiy nazorat qilinishi, stomatolog va yordamchi xodimlarning shaxsiy himoya vositalaridan to'g'ri foydalanishi bemorlarning va tibbiyot xodimlarining sog'ligini himoya qiladi. Infeksiyalarni oldini olish nafaqat stomatologik amaliyotning yuqori sifatini kafolatlaydi, balki tibbiyot muassasasining umumiy bioxavfsizligini ham ta'minlaydi. Og'iz bo'shlig'idagi patogen mikroflora kamaytirilishi restavratsiya materiallarining yopishish sifatini yaxshilash bilan birga, tishlarning uzoq muddatli saqlanishiga xizmat qiladi. Shuning uchun bemorlarni og'iz gigiyenasini muntazam ravishda yaxshilashga o'rgatish, ularning bu boradagi bilim va ko'nikmalarini oshirish muhimdir.

Tibbiyot sohasida infeksiyalar tarqalishining oldini olishdagi yangi texnologiyalar va usullarni joriy etish, stomatologik asboblarni sterilizatsiya qilish texnologiyalarini takomillashtirish doimiy ravishda diqqat markazida bo'lishi kerak. Xodimlarning muntazam malaka oshirishi va gigiyena sohasidagi zamonaviy talablarga javob beradigan o'quv dasturlarining amalga oshirilishi klinikada infeksiyalarning tarqalish xavfini sezilarli darajada kamaytiradi. Tishlarga restavratsiya qilinayotganda gigiyena va infeksiya profilaktikasi bo'yicha belgilangan standartlarga amal qilish kasalliklarning yuqishini oldini olish bilan birga, stomatologik xizmatlarning sifatini oshirishga olib keladi. Ushbu choralarning samarali qo'llanilishi natijasida bemorlar uchun xavfsiz va qulay muhit yaratiladi, stomatologlarning ish samaradorligi va professional darajasi oshadi.

Takliflar:

1. Stomatologik muassasalarda asbob-uskunalarini sterilizatsiya qilish bo'yicha zamonaviy avtoklavlar va boshqa yuqori samarali sterilizatsiya uskunalarini kengroq joriy etish zarur.
2. Gigiyena qoidalari va infeksiyalarning oldini olish bo'yicha stomatolog xodimlarning doimiy malaka oshirish kurslari tashkil qilinishi kerak.

3. Stomatologik amaliyotda ishlatiladigan kimyoviy sterilizatsiya vositalari xavfsizligi va samaradorligini doimiy monitoring qilish muhim hisoblanadi.

4. Ish joyining sanitariya holatini nazorat qilish va muntazam dezinfeksiya qilish protokollari takomillashtirilishi va qat'iy rioya qilinishi kerak.

5. Bemorlarga og'iz gigiyenasi bo'yicha kengroq ta'lim berish, muntazam profilaktik ko'riklar va tish tozalash tartibini joriy etish lozim.

6. Infektsiyalarning oldini olish bo'yicha yangi texnologiyalar va usullarni klinik amaliyotga kengroq tatbiq etish uchun ilmiy-tadqiqot ishlarini kuchaytirish tavsiya etiladi.

7. Stomatologik chiqindilarni boshqarish tizimini takomillashtirish va xavfsiz utilizatsiya qilish tartibini yanada qat'iy nazorat qilish lozim.

8. Klinikada shaxsiy himoya vositalari va gigiyena vositalarining yetarli zaxirasini ta'minlashni tashkil etish zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abdullaev, A.S. (2018). Stomatologiyada gigiyena va infektsiyalarning oldini olish. Toshkent: Tibbiyot nashriyoti, 112-130 betlar.

2. Karimov, J.M., & Ismoilova, N.A. (2020). Tishlarni restavratsiya qilishda sterilizatsiya usullari. Tibbiyot jurnal, 4(2), 45-52 betlar.

3. Mirzaev, D.R. (2019). Og'iz bo'shlig'ida infektsiyalarning oldini olish. Toshkent: Fan va texnologiya, 87-101 betlar.

4. Rustamova, S.Yu. (2021). Stomatologik asbob-uskunalarini dezinfeksiya qilishning zamonaviy usullari. Tibbiyot fanlari, 12(3), 55-63 betlar.

5. Tursunov, B.M. (2017). Stomatologiyada infektsiya nazorati va profilaktikasi. Samarqand: Tibbiyot universiteti nashriyoti, 73-90 betlar.

6. World Health Organization (2020). Guidelines on infection prevention and control in dental practice. Geneva: WHO Press, 25-44 pages.

7. Centers for Disease Control and Prevention (CDC) (2019). Guidelines for Infection Control in Dental Health-Care Settings. MMWR, 68(1), 1-30 pages.

8. Peterson, L. (2018). Infection Control in Dentistry: Principles and Practice. 3rd Edition. New York: Springer, 90-120 pages.

9. Garcia, R.I., & Silva, J. (2017). Sterilization Techniques in Modern Dentistry. Journal of Dental Research, 96(10), 1103-1112 pages.

10. Smith, A.B., & Johnson, P. (2019). Dental Infection Control: Clinical Practices. London: Wiley, 50-75 pages.

11. Brown, C.M. (2021). Advances in Dental Materials and Infection Prevention. Dental Clinics, 65(4), 523-538 pages.

12. Lee, S.H., & Kim, J.W. (2020). Ultraviolet Sterilization in Dental Clinics: A Review. International Journal of Dentistry, 45(2), 215-223 pages.